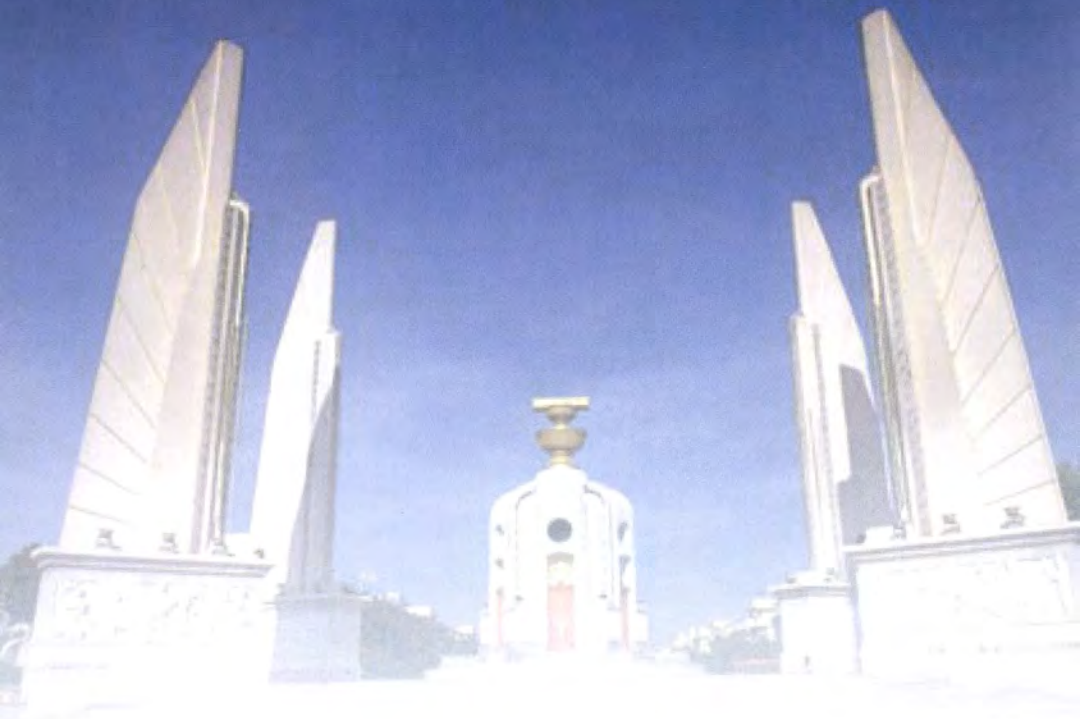

การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

ในระบอบประชาธิปไตย

การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย

เรื่อง การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย

ปีที่พิมพ์ มีนาคม ๒๕๕๙
จำนวนหน้า ๔๘ หน้า
พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม
จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐
โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๑-๕ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๒
ข้อมูล/พิสูจน์อักษร นางสาวนิริมา ประเสริฐภักดี
พิมพ์ข้อมูล นางสาวจริยาพร ตีกล้วย
ศิลปกรรม นายมานะ เรืองสอน

พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

คำนำ

จูลสาร เรื่อง “การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยได้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๘) ในยุทธศาสตร์ที่ ๓ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมกับการปฏิรูปประเทศไทยให้ยั่งยืน

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเข้มแข็งได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน รวมทั้ง ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของความเป็นพลเมืองว่ามีบทบาทสำคัญที่จะสร้างรากฐานประชาธิปไตยของประเทศไปสู่ความก้าวหน้าและมั่นคง

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จูลสารฉบับนี้จะช่วยให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

มีนาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

คำนำ	๓
บทนำ	๗
การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม	๑๒
การสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๑๔
พลเมือง คือ ใคร ? สำคัญอย่างไร ?	๒๑
ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	๓๖
ตัวอย่างกิจกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง	๔๐
บทสรุป	๔๔
บรรณานุกรม	๔๖

บทนำ

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยจะต้องเสริมสร้างคุณภาพของพลเมืองให้เป็นบุคคลที่จะต้องสามารถแสดงบทบาทตามหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองจะเปลี่ยนประชาชนจากการเป็นผู้รับการช่วยเหลือ ให้เป็นผู้ริเริ่ม และหาทางออกแก้ปัญหาของสังคมได้ด้วย พลเมืองจึงมีความหมายที่มากกว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่เพียงแคร์รับคำสั่งจากรัฐและทำตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังหมายถึง ผู้ที่เป็นกำลังพลังของบ้านเมือง รวมถึงมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในฐานะเป็นมนุษย์และสมาชิกของสังคมที่เท่าเทียมกัน

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยต้องมีกระบวนการเรียนรู้ การให้ข้อมูล ความรู้ ทักษะ เจตคติ แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน เมื่อพลเมืองสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง จึงจะเกิดความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงบทบาท และสิทธิหน้าที่ของตน มีพลังทางการเมือง มีบทบาทและส่วนร่วมในการกำหนดแนวนโยบายด้านการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ซึ่งการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัย

ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการเมือง
การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต่อไป

จูลสารเรื่อง “การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตย” หวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์เป็น
แนวทางเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน นิสิต
นักศึกษา และประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ
เห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง
การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุขต่อไป

การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ในระบบประชาธิปไตย

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การเพิ่มการมีส่วนร่วมของพลเมืองในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับประเทศ ทั้งนี้จะต้องมีหน่วยงานและงบประมาณสนับสนุน ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะผ่านกระบวนการให้การศึกษาเรื่องความเป็นพลเมือง และผ่านชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

พื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครอง
ในระบอบประชาธิปไตย ต้องเริ่มต้นจากการเสริมสร้างความเป็น
พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากปัญหาของ
การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญ
ประการหนึ่ง เกิดจากประชาชนขาดสำนึกความเป็นพลเมือง
การปฏิรูปประเทศที่ยั่งยืนจึงควรเริ่มต้นให้ประชาชนชาวไทย
มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้
ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เพียงพอ
และมีความยึดมั่นในค่านิยมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่อง
การยอมรับความแตกต่างและการเคารพสิทธิของผู้อื่น

มีการตระหนักและเกิดสำนึกในความเป็นเจ้าของประเทศ ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยก่อนรวมทั้ง ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารประเทศ และให้ผู้บริหารประเทศมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

กระบวนการกลุ่มเกลาทางสังคมผ่านระบบการศึกษา และประสบการณ์ในสถาบันการศึกษา ถือเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกฝังสำนึกความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ สถาบันครอบครัว และหลักธรรมของศาสนา ก็นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมเช่นกัน

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย นับว่าเป็นรากฐานในการเสริมสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตยระยะยาว การนำข่าวสารบ้านเมืองมาใช้

สอนในห้องเรียนจะช่วยให้เยาวชนไทยมีความสนใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวในชุมชน สังคม ประเทศชาติ และกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนจะช่วยให้เยาวชนมีโอกาสฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผล ตลอดจนเป็นการช่วยปลูกฝังค่านิยมการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างให้แก่นักเรียนโรงเรียนจึงควรมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนสนใจข่าวสารบ้านเมือง โดยอาศัยกิจกรรมในโรงเรียนที่มีอยู่แล้วให้เป็นเวทีฝึกปฏิบัติการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย และโรงเรียนต้องเป็นศูนย์กลางการรวบรวม แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดข้อมูลความรู้ให้แก่เยาวชน โดยเชื่อมโยงกับครอบครัว สถานศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสื่อมวลชนท้องถิ่น ในขณะที่หน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสื่อมวลชน ควรเข้าไปร่วมสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน

การสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

“ความรู้” “ทักษะ” และ “เจตคติ” มีความสำคัญเชื่อมโยงกันและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ “พลเมือง” ดังนั้นการสร้างสำนึกพลเมือง คือ มุ่งสร้างให้ผู้ศึกษามีความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) มีทักษะ (Skill) ในการแสดงออกและมีเจตคติ (disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนการฉันทามติหรือความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กลุ่มสนใจ เป็นต้น

ทักษะ (Skill) หมายถึง ความชำนาญ การทำงานได้อย่างคล่องแคล่ว ทักษะเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติและในการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

ทักษะที่พลเมืองพึงมี อาทิ ทักษะในการคิดการเขียนเชิงวิเคราะห์ การพูดในที่สาธารณะ การประยุกต์ใช้ การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การฟังและการยอมรับความเห็นที่แตกต่าง

เจตคติ (disposition) หมายถึง ภาษาท่าทาง ท่าที หรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันจะส่งผลต่อแนวโน้ม การแสดงออกของผู้นั้น ทางกาย วาจา ใจ เจตคติมีทั้งด้าน บวกและด้านลบ อาทิ การแสดงออกถึงความชอบ ความพอใจ ความสนใจ และในทางกลับกัน เจตคติด้านลบ โดยการแสดงออก ถึงความเกลียดชัง ไม่พอใจ ไม่สนใจ อย่างไรก็ตาม เจตคติอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามข้อมูลที่ได้รับหรือความเชื่อ ที่เปลี่ยนไป เจตคติที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยพึงมี เช่น การยอมรับความหลากหลาย การยึดหลักสันติวิธีใน การแก้ไขปัญหา ความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยและอำนาจ ของประชาชน

การสร้างสำนึกพลเมือง จึงต้องให้ความสำคัญกับ แนวคิดข้างต้น โดยทำให้เป็นรูปธรรม เนื่องจากมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน หากปราศจากส่วนใดส่วนหนึ่งจะไม่สามารถสร้าง สำนึกพลเมืองให้เกิดขึ้นได้

การศึกษากับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จะต้องมีการพัฒนารูปแบบการสอนให้แก่นักเรียน ควรจะสอนในรูปแบบให้นักเรียนเข้าร่วมทำกิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ หรือ การเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้น คือ ให้นั้นการมีส่วนร่วมว่าเราต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและต้องร่วมในการคลี่คลายแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็นวิทยากรที่มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ออกไปกับประสบการณ์จริงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การดำเนินงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและสังคมประชาธิปไตยนั้น หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาของประเทศ จะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางโดยประสานให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกันภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน ดังนี้

๑. การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน

ควรให้สถาบันทางการศึกษาเน้นการสอนและการฝึกปฏิบัติเรื่อง ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ควรจะปรับและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาหน้าที่พลเมืองที่เน้นความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญ และการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รวมทั้ง พัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียนเน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหาสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคม ผ่านการลงมือทำโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็น

พลเมือง ซึ่งสามารถจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียนได้

๒. การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยผ่านทางสื่อมวลชน

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องมีการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความรู้ความเข้าใจ โดยใช้สื่อมวลชนในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจ และความตื่นตัวในเรื่องความสำคัญของความเป็นพลเมือง และคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้างพลเมืองและพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกาและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง พร้อมทั้ง ประสานความร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพสื่อสารมวลชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการสร้างพลเมือง รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของความเป็นพลเมือง

๓. การเชื่อมโยงประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดเนื้อหาและรูปแบบการศึกษา ต้องสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเสริมสร้างคุณภาพของพลเมืองให้เป็นบุคคลที่จะต้องสามารถแสดงบทบาท

ตามหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคมในระบอบประชาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตยยังครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตในสังคมที่ทุกคนต่างมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในฐานะเป็นมนุษย์และสมาชิกของสังคมที่เท่าเทียมกัน การเสริมสร้างเพื่อความเป็นพลเมือง จะเปลี่ยนประชาชนจากการเป็นผู้รอรับการช่วยเหลือ ให้เป็นผู้ริเริ่ม และหาทางออกแก้ปัญหาของสังคมได้ด้วย รวมทั้ง ทำหน้าที่ปกป้องระบอบประชาธิปไตย

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ การศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนให้ตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมและพลเมืองของประเทศ ถือว่าเป็นการศึกษาเชิงการเมืองที่บ่มเพาะคุณค่าความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการสร้างเสริมคุณภาพของพลเมืองให้เป็นบุคคลที่ต้องสามารถแสดงบทบาทตามหน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคมในระบอบประชาธิปไตย การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบอบ

ประชาธิปไตยด้วยกระบวนการบ่มเพาะความเป็นประชาธิปไตย ให้แก่ทุกคนในสังคม เนื่องจากประชาธิปไตยเป็นระบอบ การปกครองที่ทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจและควรร่วมกันกำหนด ทิศทางของสังคม

การเสริมสร้างเพื่อความเป็นพลเมือง จะต้องให้ ความสำคัญแก่ประชาชนในการแสดงออกการมีส่วนร่วม ทางการเมือง และต้องให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ กระบวนการทางประชาธิปไตยและการรู้เท่าทันการเมือง เพื่อให้ ประชาชนสามารถพัฒนาทักษะในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เข้าใจบทบาท สถานภาพ และความสำคัญของสถาบัน ทางการเมืองและเป็นบุคคลที่ตื่นรู้ทางการเมือง

กิจกรรม

องค์ประกอบความเป็นพลเมืองมี ดังนี้

๑. ความเป็นสมาชิกของสังคม คือ การตระหนักในสถานะและสภาพบุคคลที่จะแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของสังคมร่วมกัน

๒. สิทธิ คือ เสรีภาพในการแสดงออก การดำเนินชีวิตตามความต้องการของตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

๓. การมีส่วนร่วมในสังคม คือ สิทธิในการเข้าร่วมกำหนดทิศทางของสังคมร่วมกับผู้อื่นภายใต้หลักการหรือกฎกติกาของสังคมนั้น ๆ

พลเมือง คือ ใคร ? สำคัญอย่างไร ?

ความหมายของ “พลเมือง” ในปัจจุบันนี้ยังมีการเข้าใจความหมายของ “พลเมือง” แตกต่างกัน โดยมักใช้คำว่า “พลเมือง” “ประชาชน” และ “ราษฎร” ควบคู่กันไป โดยเข้าใจว่า ๓ คำนี้มีความหมายเหมือนกัน และสามารถใช้แทนกันได้ ทั้งที่แท้จริงแล้วทั้ง ๓ คำนี้มีความหมายที่แตกต่างกัน

สิ่งสำคัญประการแรกในการสร้างความเป็นพลเมืองคือ ต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความหมายของคำว่าพลเมืองให้

ถูกต้องตรงกันก่อน เพื่อให้เห็นว่าเพราะเหตุใดพลเมืองจึงมีความสำคัญ รวมไปถึงคุณสมบัติที่สำคัญและบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขควรเป็นเช่นใด โดยความแตกต่างที่สำคัญของคำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” อยู่ที่จิตสำนึก ความรับผิดชอบ และพฤติกรรมการแสดงออกต่อสาธารณะ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

“ราษฎร” (subject) หมายถึง ผู้ที่เป็นภาระให้สังคมไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ รอการช่วยเหลือจากคนอื่นอย่างเดียวยังไรก็ตาม สังคมจะต้องเปิดโอกาสให้พวกเขามีการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลและมีบทบาทเพียงการรับคำสั่งและทำตามคำสั่ง

“ประชาชน” (people) หมายถึง คนที่อยู่ใต้อำนาจเป็นผู้รับคำสั่งและทำตามคำสั่ง เป็นผู้ดู และจะมองที่ผลประโยชน์ของตนเองอย่างเดียว และถ้าต้องเสียผลประโยชน์ก็จะไม่ยอมเสียสละ หรือไม่มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหา ซึ่งถือว่ามีจำนวนมากในสังคม

“พลเมือง” (citizen) มีรากศัพท์มาจาก ๒ คำ คือ “พละ” + “เมือง” โดย “พละ” หมายถึง พละกำลัง “เมือง” หมายถึง บ้านเมือง เมื่อนำ ๒ คำนี้มารวมกันจึงทำให้คำว่า “พลเมือง” มีความหมายที่มากกว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่เพียงแค่รับคำสั่งจากรัฐและทำตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังหมายถึง

ผู้ที่เป็นกำลังพลังของบ้านเมือง รวมทั้งมีจิตสำนึกความรับผิดชอบ ต่อตัวเองและสังคม ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเหตุผล มีประโยชน์ต่อ ส่วนรวมและเป็นส่วนช่วยให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญ โดยสรุป พลเมือง จึงหมายถึงคนที่ เป็น “พละกำลังของ บ้านเมือง” ไม่เป็นภาระให้กับคนอื่นแต่สามารถพึ่งตนเองและ ช่วยเหลือสังคมได้

ในส่วนของภาษาอังกฤษได้ให้ความแตกต่างระหว่าง คำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” ไว้เช่นกัน คือ “ราษฎร” มาจากภาษาอังกฤษคือ “Subject” ซึ่งในภาษา อังกฤษมีความหมายถึง ผู้ที่ถูกกระทำ “ประชาชน” มาจาก คำภาษาอังกฤษว่า “People” ซึ่งมีความหมายถึง กลุ่มคนหรือ ประชาชนทั่วไปในประเทศ ส่วนคำว่า “พลเมือง” มาจากภาษา อังกฤษว่า “Citizen”

ดังนั้น การพัฒนาสังคมหนึ่ง ๆ ให้มีคุณภาพจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องยกระดับ ความรู้ความสามารถ (knowledge) ทักษะ (skill) และเจตคติ (disposition) ของผู้คนในสังคมจาก “ราษฎร” ที่ยังเป็นภาระให้กับคนอื่นและสังคมไปสู่ “ประชาชน” ที่เป็นเพียงผู้เฝ้าดูยืนมองเฉยๆ ให้กลายเป็น “พลเมือง” ที่มีความรู้ ความสามารถ ตระหนักในศักยภาพของตน มีความกระตือรือร้นที่จะให้ใช้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมายนั้น อย่างเหมาะสมตามลำดับเห็นกับประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ และทำให้บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า มีความเป็นอยู่ที่ดี การยกระดับความรู้ความเข้าใจของคนในชาติ จากการเป็นเพียงผู้รับนโยบาย ไม่ว่าจะในฐานะ “ราษฎร” หรือ “ประชาชน” คนธรรมดา สู่การเป็น “พลเมือง” ที่มีความตระหนักถึง สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของตน คือ หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ

นอกจากความหมายของคำว่าพลเมืองแล้ว สิ่งที่น่าพึงตระหนักอีกประการคือ คุณลักษณะของพลเมืองจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองเป็นสำคัญ เช่น ภายใต้ระบอบเผด็จการหรือกึ่งเผด็จการที่ผู้ปกครองถืออำนาจตนเป็นใหญ่และไม่ฟังเสียงของประชาชน ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองระบอบนี้ย่อมต้องทำตามคำสั่งของรัฐอย่างเคร่งครัดโดยปราศจากการตั้งคำถามและการตรวจสอบ ตรงกันข้ามกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญกับ

เรื่องสิทธิเสรีภาพหน้าที่และความรับผิดชอบ ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองระบอบนี้ จึงสามารถมีส่วนร่วมในการออกกฎและแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ทำตามกฎเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การสร้างความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องตรวจสอบหลักของการปกครองในระบบนี้เสียก่อน เพื่อให้ทราบว่าคุณสมบัติที่ดีของ “พลเมือง” ในระบบประชาธิปไตยควรเป็นเช่นใด

หลักการปกครองในระบบอบประชาธิปไตย

หลักการที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน ประกอบด้วย อำนาจอธิปไตยบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ซึ่งประชาชนสามารถใช้อำนาจเหล่านี้ได้ทั้งโดยตรงและทางอ้อมผ่านการเลือกตั้ง

๒. หลักสิทธิ (Rights) เสรีภาพ (Liberty) ความเสมอภาค (Equality) และภราดรภาพ (Fraternity) หมายถึง ประชาชนทุกคนต้องมีสิทธิมีเสรีภาพ มีความเสมอภาค ตามกฎหมายและชนบประเพณีในฐานะประชาชนของรัฐ

โดยไม่แบ่งแยกเรื่องชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา หรือสีผิว ทุกคน
ในสังคมต้องอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง

สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลพึงมีภายใต้
กฎหมายในฐานะพลเมืองของประเทศ เช่น สิทธิในทรัพย์สิน
สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการอยู่อาศัย สิทธิในการเลือกตั้ง
 เป็นต้น

เสรีภาพ หมายถึง อิสระในการกระทำอย่างใดอย่าง
หนึ่งของบุคคลภายใต้กรอบของกฎหมายและไม่รุกร้าสิทธิเสรีภาพ
ของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพ
ในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

ความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน ความแตกต่างของชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา สถานะทางสังคม ไม่มีผลต่อการปฏิบัติที่แตกต่างกัน

ภราดรภาพ หมายถึง ความเป็นพี่น้องกัน คือ การมองมนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันและปฏิบัติต่อกันดุจพี่น้อง ไม่แบ่งแยกกันด้วยผิวพรรณ หรือเผ่าพันธุ์

๓. หลักนิติธรรม (Rule of law) หมายถึง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องยึดกฎหมายเป็นหลักในการกระทำต่าง ๆ ทุกคนจะต้องเสมอกันต่อหน้ากฎหมาย เพื่อการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมอย่างสงบสุข

๔. หลักการถือเสียงส่วนมากเป็นเกณฑ์ โดยคุ้มครองเสียงส่วนน้อย (Majority Rules, Minority Rights) หมายถึง หลักการยอมรับมติของคนในสังคมส่วนใหญ่ ไม่ใช่การตัดสินใจโดยคนหรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเสียงส่วนน้อยด้วย กล่าวคือ ต้องเปิดโอกาสให้เสียงส่วนน้อยแสดงความเห็น หรือสงวนความเห็นต่างได้โดยเป็นธรรม

๕. หลักการมีส่วนร่วม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องไม่นิ่งเฉย และต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ เช่น ใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความเห็น และกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากหลักการข้างต้นแล้ว ยังมีหลักการที่สำคัญอื่น ๆ อีก เช่น หลักการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี การฟังพาดูอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักการ ฉันทามติ เพราะในสังคมย่อมประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางความคิด ขณะที่บางครั้งเสียงส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกต้องเสมอไป การตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงควรตั้งอยู่บนหลักของเหตุผลและข้อมูล ดังนั้นการนำหลักฉันทามติ โดยผ่านการพูดคุยกันมาใช้ในการทำกิจการต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สะท้อนให้เห็นคุณสมบัติที่สำคัญของ “พลเมือง” ได้เป็นอย่างดีว่า พลเมืองคือคนที่จะต้องเป็นผู้เล่นไม่ใช่เป็นคนยืนดู และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม พลเมืองที่ดีจึงต้องรู้จักสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปกครองภายใต้กรอบของกฎหมาย หลักแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการเคารพสิทธิของผู้อื่นตลอดจนความรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของตน ผู้อื่น และความเป็นไปของเพื่อนร่วมชาติอันเนื่องมาจากการกระทำของตน รวมไปถึงปัญหาของบ้านเมือง

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีบทบาททั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม ไม่ได้เป็นเพียงผู้ตามที่จะทำหน้าที่ตามคำสั่งหรือตามนโยบายของรัฐเท่านั้น แต่สามารถริเริ่มเสนอนโยบายต่าง ๆ ได้

ด้วยเหตุนี้พลเมืองในระบบประชาธิปไตย จึงควรตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองและผู้อื่น ไม่ปล่อยให้การบริหารประเทศชาติหรือการกำหนดนโยบายต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของนักการเมือง ผู้นำหรือรัฐบาลเท่านั้น แต่ควรช่วยกันติดตามตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ต่อนโยบายเหล่านั้นด้วย

เพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) บิดาทางรัฐศาสตร์ของตะวันตก กล่าวว่า หากต้องการให้ระบบการเมืองและประเทศชาติมีความมั่นคง และเอื้อประโยชน์ต่อคนในสังคมอย่างแท้จริงถ้วนหน้า พลเมืองจะต้องเป็นผู้ที่มีความคิด พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับระบอบการปกครอง เพราะบทบาทที่สำคัญของพลเมืองคือการสนับสนุนและกำจุนการดำรงอยู่หรือความมั่นคงของรัฐ

เพลโต (Plato)

อริสโตเติล (Aristotle)

ดังนั้น การพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองให้มีความสอดคล้องและไปด้วยกันกับระบอบการปกครองเพื่อส่งเสริมกันและกันจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึกรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมประจำใจ รวมไปถึงต้องเป็นผู้มีวินัย มีเหตุผล แสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพนั้นได้อย่างเหมาะสม ไม่ละเมิดผู้อื่น ที่สำคัญคือมีความรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นและเข้ามามีส่วนร่วมของการเมือง

พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

สิ่งหนึ่งที่จะทำให้สังคมไทยมีความสุขและเกิดสันติสุขได้ คือ คนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย มีหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมายและดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งการสร้างความเป็นพลเมืองไม่ใช่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมี แต่สิ่งที่จะต้องทำให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องสิ่งแรกคือ พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีหลัก ๓ ประการ คือ

๑. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมิอาจล่วงละเมิดได้ การมีอิสรภาพและความเสมอภาค

การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคมยอมรับความแตกต่างของทุกคน

๒. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกละเมิด

๓. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นเนื้อหาที่มีคุณลักษณะสำคัญในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล ดังนั้น หากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมืองทั้ง ๓ หลักการที่กล่าวข้างต้นอย่างถูกต้องแล้ว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะส่งผลให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มี อิสรภาพ ควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพ ควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเอง ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชน หรือประชาชนปกครองตนเอง ประชาธิปไตยจึงไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าประชาชนไม่มีความสามารถในการปกครองกันเองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

๑. มีอิสรภาพและพึงตนเองได้

๒. เคารพสิทธิผู้อื่น โดยใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง เคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

๓. เคารพความแตกต่าง ระบอบประชาธิปไตยให้สิทธิและเสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงมีความแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยก “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง ยอมรับ และเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

๔. เคารพหลักความเสมอภาค พลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน

๕. เคารพกติกา พลเมืองต้องเคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา หากมีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข

๖. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองต้องรับผิดชอบต่อสังคม และมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น

ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม

การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมไทย หากไม่สอดคล้องกันแล้ว ความเป็นพลเมืองก็ไม่มี ความหมาย หรือไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ดังนั้น การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยจึงต้อง กระทบคู่กันไปกับการสร้างวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยสอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยด้วย

การสร้างวัฒนธรรมให้กับพลเมืองที่สำคัญ คือ การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ ซึ่งเป็นการสร้างพลเมืองให้มีจิตสาธารณะ สำนึกในพันธะหน้าที่ต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์ และมีความรู้มากพอที่จะประเมินว่าการกระทำจะมีผลกระทบต่อส่วนรวม อย่างไร โดยเลือกสิ่งที่ดีที่สุดว่าควรจะทำอะไร เพื่อที่จะสร้าง ประโยชน์ให้สังคมหรือส่วนรวม ขณะเดียวกันก็มีความกล้าหาญ ทางจริยธรรม คือ กล้าพูด กล้าเขียน หรือกล้ากระทำในสิ่งที่ เชื่อว่าถูกต้องดีงามแม้ว่าตนเองจะต้องได้รับผลร้ายจากการพูด การเขียน นอกจากนี้ยังต้องใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพร้อมที่จะพิจารณาความเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรมและ ใจกว้างที่จะเปลี่ยนความคิดเมื่อได้รับรู้เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ดีกว่า และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในความสำเร็จต่าง ๆ วัฒนธรรมทางจิตใจจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อพลเมืองไทยเป็นผู้ที่เห็น

คุณค่าความเป็นมนุษย์บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ คือ มีความรู้ความเข้าใจมนุษย์ในบริบททางสังคมหรือในเงื่อนไข สภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ไม่ใช่มาตรฐานของตนเองในการตัดสินคนอื่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย และมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ที่อยู่ในบริบทหรือเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง การสร้าง วัฒนธรรมความเป็นพลเมืองอีกอย่างหนึ่งคือ การสร้างให้พลเมือง มีวัฒนธรรมทางความรู้ เป็นการเสริมสร้างให้มีความรู้ ให้อำนาจ ใช้วิจารณญาณ สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างฉลาด สร้างสรรค์ ก็จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้ และใช้ สติปัญญาในการแก้ปัญหา แทนการใช้อำนาจเป็นหลักเป็น การเปลี่ยนวิถีไทยจากอำนาจนิยมเป็นความรู้นิยมหรือปัญญานิยม

ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการเมือง การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น ยังเชื่อมโยงถึงเรื่องความเข้าใจในความเป็นพลเมือง ซึ่งแต่เดิมให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิพลเมืองในเชิงนโยบายของรัฐในเรื่องสวัสดิการและการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และอำนาจของพลเมืองต้องได้รับการส่งเสริมขึ้นด้วยกระบวนการของการเสริมสร้างการตระหนักรู้ และความสามารถที่จะทำให้การมีส่วนร่วมและอำนาจในการตัดสินใจของพลเมือง ซึ่งทำให้เกิดศักยภาพในการกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และสร้างความเท่าเทียมกันให้มากยิ่งขึ้น

การพัฒนาการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องเริ่มจากการพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้ที่บริหารประเทศ และให้ผู้นั้นมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือเป็น

การป้องกัน มิให้ผู้บริหารประเทศกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับสังคมนั้น ๆ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวม เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมหาทางออกของปัญหา การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รับรู้ปัญหาและความต้องการมากที่สุด

หลักการหรือองค์ประกอบที่สำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ เนื่องจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้ง มีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายของรัฐ

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และมีการเรียกร้องเพื่อมีส่วนร่วมในทุก ๆ ระดับของกระบวนการทางนโยบาย ทั้งนี้เพราะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

เป็นการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่าง ๆ และเป็นการที่คนทุกกลุ่มมีอำนาจในการตัดสินใจโดยอำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการกระจายอำนาจและเป็นการมีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางของกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ดังนั้น หลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน ซึ่งอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงควรมีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และมีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส คำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน รวมทั้ง ยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อความเป็นอยู่

ของประชาชน นอกจากนี้ ยังเป็นการควบคุมการบริหารราชการ ให้มีความโปร่งใส ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของ ประชาชน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการส่งเสริมการเมืองการปกครอง ระบบอบประชาธิปไตยให้มีความยั่งยืนต่อไป

ตัวอย่างกิจกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย

โครงการสร้างสำนึกพลเมือง (Project Citizen) เน้น ให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นพลเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับเยาวชน ผ่านการอบรมให้ความรู้ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

โครงการนี้เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ โดย นักเรียนและชุมชนจะได้เรียนรู้ขั้นตอนในการกำหนดนโยบาย สาธารณะ ๖ ขั้นตอน จากวิทยากร พร้อมทั้ง ได้ปฏิบัติจริง ในพื้นที่ ร่วมกันปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ นักเรียนและชุมชนเกิดความเพลิดเพลินในการเรียนแล้ว ยังช่วย ให้นักเรียนและชุมชนจดจำได้เป็นอย่างดี เกิดทักษะตาม ธรรมชาติ จากนั้น สามารถช่วยกันกำหนดเป็นข้อเสนอ เชีงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลักดันเป็นนโยบาย สาธารณะ นำไปแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือสังคมต่อไป

กระบวนการ ๖ ขั้นตอนในการสร้างสำนักพลเมือง
มีดังนี้

ขั้นที่ ๑ การระบุปัญหา

ขั้นที่ ๒ การเลือกปัญหา

ขั้นที่ ๓ การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ ๔ การพัฒนาและการจัดทำเป็นข้อเสนอ

เชิงนโยบาย

ขั้นที่ ๕ การนำเสนอนโยบายสาธารณะ

ขั้นที่ ๖ การสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ ๑ การระบุปัญหา

เป็นขั้นที่มุ่งให้นักเรียนและชุมชนเสนอปัญหา โดยร่วมกันระบุปัญหา เช่น ปัญหาในชุมชนหรือในโรงเรียน โดยอาจใช้การแบ่งกลุ่มย่อย ๓-๕ คน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสดแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง โดยอาจให้แต่ละคนเสนอปัญหามาคนละ ๓ ปัญหา จากนั้น ให้พูดคุยภายในกลุ่ม เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนที่ ๒

ขั้นที่ ๒ การเลือกปัญหา

เป็นขั้นของการคัดเลือกปัญหาที่มีความสำคัญที่สุดให้เหลือเพียง ๑ ปัญหา

ในขั้นนี้ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงกระบวนการฉันทามติ ซึ่งจะไม่ใช้การยกโหวต แต่จะใช้การพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการคัดเลือก

ขั้นที่ ๓ การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อผู้เรียนคัดเลือกปัญหาที่สำคัญที่สุดได้แล้ว ๑ ปัญหาขั้นต่อไป คือการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยทบทวนว่าปัญหานั้นมีแหล่งข้อมูลใดที่สามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม โดยนักเรียนและชุมชนอาจแบ่งกลุ่มในการลงพื้นที่

ขั้นที่ ๔ การพัฒนาและการจัดทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

เป็นขั้นของการพัฒนาข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเขียนเป็นข้อสรุปและแนวทางแก้ไขปัญหาและเสนอต่อสาธารณะหรือ

ผู้มีอำนาจเพื่อกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะต่อไป การจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายและการนำเสนอจะมี ๒ รูปแบบคือ การจัดทำบอร์ดนิทรรศการและแฟ้มผลงาน

ขั้นที่ ๕ การนำเสนอแนะนโยบายสาธารณะ

เป็นการนำเสนอแนะนโยบายไปเสนอต่อโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งเห็นความจำเป็นในการแก้ไข หรือป้องกันปัญหานั้น โดยการกำหนดเป็นนโยบายเพื่อแก้ไขให้เป็นรูปธรรมต่อไป

ขั้นที่ ๖ การสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้

เป็นการทบทวนประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจจากการเข้าร่วมกระบวนการสร้างสำนักพลเมืองทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการอบรม รวมไปถึงความสำเร็จและข้อท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการที่ผ่านมา เพื่อใช้ปรับปรุงต่อไปในอนาคต

จากกิจกรรมดังกล่าว จะสะท้อนให้เห็นได้ว่าพลเมืองคือ ผู้ที่จะเป็นพลังกำลังสำคัญให้แก่บ้านเมือง โดยพลเมืองสามารถมีส่วนร่วมได้หลายวิธี ทั้งในการคิด การตัดสินใจ รวมทั้งร่วมดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในกิจการของชุมชน ซึ่งกระบวนการสร้างสำนักพลเมืองนี้จะเป็นการสร้างเสริมความรู้ ทักษะ เจตคติ และการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง ทั้งนี้ การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมทำกิจกรรมที่พัฒนาการเรียนรู้ดังกล่าว จะสามารถช่วยให้เกิดการเริ่มต้นการมีส่วนร่วมในสังคม และสร้างสำนักความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ต่อไป

บทสรุป

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมือง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ในปัจจุบันประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ และข้อมูลในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมและสิทธิของตนเองในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครองเท่าที่ควร จึงต้องมีการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักและมีจิตสำนึกให้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม ความสำคัญของสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง โดยผ่านกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน เพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

รวมทั้ง ต้องมีการยกระดับความรู้ความเข้าใจของคนในประเทศ จากการเป็นเพียงผู้รับนโยบายไม่ว่าจะในฐานะ “ราษฎร” หรือ “ประชาชน” คนธรรมดา สู่การเป็น “พลเมือง” ที่มีความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ซึ่งจะเป็นหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ การพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยกระดับ

ความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติ ของผู้คนในสังคม ให้เป็น “พลเมือง” ที่มีความรู้ ความสามารถ ตระหนักใน ศักยภาพของตน มีความกระตือรือร้นที่จะให้ใช้สิทธิเสรีภาพตาม กฎหมายนั้นอย่างเหมาะสม เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม เป็นใหญ่ เพื่อให้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

คณะอนุกรรมการด้านการจัดทำข้อมูลเอกสารเพื่อการสื่อสารทาง
การเมือง คณะกรรมการด้านการสื่อสารทางการเมืองของ
รัฐสภา. **พลเมืองประชาธิปไตย เล่มที่ ๔**. กรุงเทพฯ:

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๖

ถวิลวดี บุรีกุล พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ และสตีธร ธนานิติโชติ.

เพิ่มพลังพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทย.

กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล. **ประชาธิปไตย**

แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า,

๒๕๕๕

วิสุทธิ โพรไท่แทน. **แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ :

สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และจากรุวรรณ แก้วมะโน. **การสร้าง**

สำนักพลเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมการเมือง

ภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘.

สถาบันพระปกเกล้า. **ความเป็นพลเมืองกับอนาคต**

ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ: ๒๕๕๕

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า. **ข้อเสนอ**

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: ๒๕๕๗

อินเทอร์เน็ต

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. พลเมืองศึกษา (Civic Education):

พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”.

สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙. จาก [http://](http://social.obec.go.th/node/64)

social.obec.go.th/node/64

วรากรณ์ สามโกเศศ. การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง.

สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙. จาก [http://](http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&Key=news_research)

www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&Key=news_research

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

<http://www.parliament.go.th>